

Rho Adviseurs voor leefruimte
Druifstreek 72C
8911 LH Leeuwarden
5.1.2e

Doetinchem, 7 juni 2019

Project: 8360.003
Betreft: Evaluatieverslag proefsleuvenonderzoek Van Haersoltestrijtte te Sexbierum

Geachte 5.1.2e,

Hierbij ontvangt u de evaluatie van het archeologisch proefsleuvenonderzoek dat heeft plaatsgevonden op de locatie Van Haersoltestrijtte te Sexbierum. Het betreft een voorlopige interpretatie van de onderzoeksresultaten. Hieraan kunnen geen rechten worden ontleend.

Tabel I: Brongegevens onderzoek

Projectnr:	8360.003	Plaats:	Sexbierum
Onderzoeksmeldingsnr.:	4703121100	Toponiem:	Van Haersoltestrijtte
		Gemeente:	Waadhoeke
Projectleider	5.1.2e	Fysisch geograaf	5.1.2e
Senior KNA-archeoloog	5.1.2e		

Materieel en materiaal

De graafwerkzaamheden hebben plaatsgevonden met behulp van een graafmachine met gladde bak. De vlakken en de grondsporen zijn ingemeten met een GPS. Het vlak en de stort is met een metaaldetector onderzocht. Metaalvondsten zijn echter niet gedaan.

Aanleiding

De opdrachtgever is voornemens om binnen het plangebied tien nieuwbouwwoningen te realiseren met bijgebouwen. De nieuwbouw zal een oppervlakte beslaan van circa 700 m².

Verwachting op basis van het vooronderzoek

Voor het plangebied is in november 2018 door Econsultancy een archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat het plangebied tot in de Romeinse tijd waarschijnlijk deel heeft uitgemaakt van een waddengebied waarop geen gunstige bewoningsomstandigheden hebben geheerst. Er worden op basis hiervan geen resten verwacht daterend vóór de Romeinse tijd. Vanaf de 6^e eeuw vond de bewoning naar verwachting meer plaats op de hoger gelegen kwelderrug, ter hoogte van de huidige dorpsterp van Sexbierum. Hoewel in eerste instantie direct op de kwelder gewoond werd, was het al snel nodig om dergelijke bewoningsplaatsen op te hogen, waarbij terpen ontstonden. Deze terpen groeiden aan elkaar tot de dorpsterp van Sexbierum. Archeologisch onderzoek op andere delen van de dorpsterp van Sexbierum en

ook op de dorpsterp van Pietersbierum, heeft uitgewezen dat sprake is van een ophoging in verschillende fasen.

In het begin van de Late Middeleeuwen verplaatste de bewoning zich naar het gebied rondom de dorpskerk van Sexbierum, waarbij het plangebied vermoedelijk verlaten werd. Eventuele resten vanaf deze tijd zullen hoofdzakelijk bestaan uit losse vondsten en mogelijk sporen van agrarische activiteit zoals perceleringsgreppels. Op kaarten vanaf de 18^e eeuw is te zien dat het plangebied tot in de jaren '70 van de vorige eeuw onbebouwd was en een agrarisch gebruik kende. Vanaf 1975 kwam de huidige woonwijk tot ontwikkeling en raakte het plangebied bebouwd.

Tijdens het booronderzoek is geconcludeerd dat in het grootste deel van het plangebied grotendeels intacte terplagen aanwezig zijn. Onder de terphoging bevinden zich de natuurlijke kwelderafzettingen. In het uiterste zuiden zijn geen terplagen aangetroffen. Hier bevinden zich onder een circa 100 cm dik pakket ophoogzand direct de natuurlijke kwelderafzettingen. Vermoedelijk ligt dit deel van het plangebied net buiten de dorpsterp, waardoor natte omstandigheden overheerst hebben. Vandaar dat het bij de inrichting van de woonwijk waarschijnlijk nodig was om een dik zandpakket op te brengen ter versteviging van het maaiveld, evenals ter egalisatie. In boring 1 is waarschijnlijk een hogere kwelderkop aangetroffen op een diepte van 85 cm onder maaiveld.

Ter plaatse van de huidige bebouwing is de bodem tot circa 1 m onder maaiveld verstoord. Aangezien de terplagen overwegend tot dieper dan 1 m onder maaiveld doorlopen, is de verwachting dat onder de huidige bebouwing nog resten van de dorpsterp aanwezig zijn.

Voorlopige resultaten van het veldwerk

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd op donderdag 9 mei 2019. Er is in totaal aan circa 340 m² aan vlak aangelegd. De proefsleuven/werkputten zijn aangelegd tussen de locaties van de gesloopte bebouwing waar de kans op verstoring het kleinst werd geacht. Een allesporenkaart van het gravend onderzoek, waarop de ligging van de werkputten wordt weergegeven, is toegevoegd als bijlage bij dit evaluatieverslag. De oorspronkelijke ligging van de proefsleuven zoals weergegeven in het PvE is niet aangepast. Proefsleuf 4 en 5 zijn niet aangelegd vanwege de aanwezigheid van kabels, leidingen en riolering.

Archeologische resten en bodemopbouw

In alle werkputten/proefsleuven is het ophogingspakket aangetroffen zoals ook vastgesteld bij het booronderzoek.

Werkput 1

In werkput 1 is onder dit ophogingspakket op een diepte van circa 30 tot 25 cm onder maaiveld (circa 0,70+ tot 1,0+ NAP) de top van de terplagen aangetroffen. Het onderste niveau van deze terplagen bevinden zich op een diepte van circa 140 cm onder maaiveld (circa 0,25- NAP) in het noordelijke deel van deze werkput en op een diepte van circa 150 cm onder maaiveld (circa 0,50- NAP) in het zuidelijke deel. In het pakket terplagen zijn verschillende niveaus aangetroffen waarin geen sporen zijn herkend.

Bij het booronderzoek is direct ten westen van het noordelijke deel van werkput 1, in boring 1, de top van de kwelderafzettingen aangetroffen op een diepte van 85 cm onder maaiveld (circa 0,39+ NAP). Bij aanleg van het vlak in het noordelijke deel van werkput 1 is inderdaad in de eerste vijf meter aan de noordwest zijde, direct ten westen van spoor 1 en de rij paalkuilen, een opduiking van de kwelderafzettingen waargenomen. Deze is in profiel 1 vastgelegd. De oostzijde van het vlak van de eerste vijf

meter van het noordelijke deel van werkput 1 ligt echter op een veel lager niveau (circa 0,25- NAP). Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat in de eerste vijf meter van het noordelijke deel van werkput 1 een hoge kwelderkop is aangesneden.

Direct onder de terplagen in werkput 1 zijn, in de top van de kwelderafzettingen, verschillende archeologische sporen aangetroffen. Het gaat hierbij om sporen geïnterpreteerd als greppels (spoor 1, 7 en 9) met een breedte variërend van 50 tot 170 cm. In het noordelijke deel van deze werkput is een rij paalkuilen aangetroffen (spoor 2 t/m 6) parallel aan een deel van deze greppels. Eén van deze paalkuilen (spoor 4) is gecoupeerd en had een diepte van 30 cm onder vlakniveau. Opvallend was een brede zuidwest-noordoost georiënteerde gracht (spoor 8) van ruim 5,5 meter breed met een diepte van circa 80 cm onder vlakniveau (tot circa 1,10- NAP). Het deel van de sporen in het noordelijke deel van werkput 1 ligt parallel aan elkaar, de greppels, de paalkuilen en de gracht. Greppel spoor 9 heeft een andere oriëntatie, noord-zuid gericht, en sluit aan op de gracht. Mogelijk heeft deze greppel gefunctioneerd als afwatering van de gracht of voor de watertoevoer hiervan.

Werkput 2

In werkput 2 zijn de terplagen alleen in het noordelijke deel hiervan aangetroffen. Dit komt overeen met het booronderzoek. Deze terplagen bevinden zich hier onder het ophogingspakket op circa 30 cm onder maaiveld (circa 1,0+ NAP). Het onderste niveau van deze terplagen zijn aangetroffen op een diepte van circa 160 cm onder maaiveld (circa 0,30- NAP). In zuidelijke richting binnen deze werkput worden de terplagen steeds dunner om ongeveer halverwege deze proefsleuf geheel te verdwijnen. Het maaiveld ligt hier dan ook een stuk lager, circa 0,30+ NAP. In het zuidelijke deel van deze werkput is alleen het ophogingspakket aangetroffen welke hier direct ligt op de kwelderafzettingen. In het pakket terplagen zijn verschillende niveaus aanwezig waarin geen sporen zijn herkend. In deze werkput zijn geen archeologische resten aangetroffen. Wel is hier een bestaand riool aangetroffen.

Werkput 3

In werkput 3 is onder het ophogingspakket op een diepte van circa 50 tot 65 cm onder maaiveld (circa 0,65+ tot 1,10+ NAP) de top van de terplagen aangetroffen. Het onderste niveau van deze terplagen bevinden zich op een diepte van circa 170 cm onder maaiveld (circa 0,20- NAP) in het noordelijke deel van deze werkput en op een diepte van circa 160 cm onder maaiveld (circa 0,40- NAP) in het zuidelijke deel. In het pakket terplagen zijn verschillende niveaus aangetroffen waarin geen sporen zijn herkend.

Direct onder de terplagen, in de top van de kwelderafzettingen, zijn verschillende sporen aangetroffen. Het gaat hierbij om sporen geïnterpreteerd als greppels (spoor 10, 11, 17 t/m 21) met een breedte variërend van 80 tot 220 cm. Hiernaast zijn een aantal sporen aangetroffen geïnterpreteerd als kuilen (spoor 12 t/m 16). Opvallend is een breed spoor in het uiterste zuidelijke deel van deze proefsleuf, spoor 22. Dit spoor bezit een minimale breedte van 4 m. Mogelijk gaat het hier om eenzelfde spoor als in werkput 1, de gracht (spoor 8). Wat oriëntatie betreft lijken beide sporen niet op elkaar aan te sluiten. Het is mogelijk dat beide sporen toch één systeem hebben gevormd en tussen werkput 1 en 3 via een knik met elkaar verbonden waren. Het is ook mogelijk dat het gaat om twee aparte grachten die individuele erven hebben omgracht.

Vondsten

Tijdens het onderzoek zijn in totaal 270 fragmenten vondstmateriaal gevonden (zie onderstaande tabel). Het vondstmateriaal is voor dit verslag globaal bekeken. Een nadere analyse zal nog moeten plaatsvinden.

Tabel 1: Overzicht vondstmateriaal

Soort	Aantal	Gewicht	Datering
Kogelpotaardewerk	135	3612 gram	900-1100 n. Chr.
Pingsdorf	11	80 gram	900-1050 n. Chr.
dierlijk bot	117	3528 gram	900-1100 n. Chr.
metaalslak	1	390 gram	900-1100 n. Chr.
tefriet	1	272 gram	900-1100 n. Chr.
schelp	3	6 gram	
natuursteen	1	784 gram	

Het vondstmateriaal bestaat voor het merendeel uit handgevormd Kogelpotaardewerk en dierlijk bot. Het Kogelpotaardewerk is waarschijnlijk lokaal of regionaal vervaardigd. Het Pingsdorf aardewerk is geïmporteerd vanuit het Rijnland (omgeving Keulen) en kan aan de hand van randvormen voorlopig gedateerd worden in de 10^e tot 11^e eeuw.¹ Het dierlijk botmateriaal lijkt voor het merendeel te bestaan uit slachtafval afkomstig van rund, varken, geit of schaap. Hiernaast is een fragment metaalslak gevonden wat kan wijzen op lokale metaalproductie. Het fragment tefriet zal afkomstig zijn van een maalsteen geïmporteerd vanuit de Eiffel en waarschijnlijk zijn gebruikt als maalsteen voor graan e.d. Waarvoor het stuk natuursteen (kwartsiet) heeft gediend is nog de vraag. Wel is duidelijk dat ook dit aangevoerd moet zijn omdat dit materiaal niet ter plaatse van nature voorkomt. De fragmenten schelp zullen van natuurlijke oorsprong zijn.

Verreweg het meeste vondstmateriaal is aangetroffen in de gracht in werkput 1 (spoor 8). Waarschijnlijk gaat het hier om dempingmateriaal na het in onbruik raken van dit spoor.

Voorlopige interpretatie

Binnen het noordelijke deel van het plangebied zijn onder een ophogingspakket terplagen aangetroffen. De top van deze terplagen bevinden zich op een diepte van circa 1,10 tot 1,0+ NAP. Het onderste niveau van deze terplagen, direct op de natuurlijke kwelderafzettingen, is aangetroffen op een diepte van circa 0,20- tot 0,50- NAP. Alleen in het uiterste noordelijke deel van werkput 1 is een hoge kwelderkop aangesneden. De top van deze kwelderkop bevindt zich op circa 0,39+ NAP.

In de terplagen zijn bij de aanleg van het vlak geen sporen herkend in de verschillende niveaus. Onder de terplagen, in de top van de kwelderafzettingen, zijn wel sporen aangetroffen. Het betreft hier paalkuilen, greppels, kuilen en één of twee grachten. De sporen zijn aangetroffen in werkput 1 en 3. In werkput 2 zijn geen archeologische resten gevonden. De sporen maken waarschijnlijk deel uit van de middeleeuwse bewoning op de zuidelijke rand van de dorpsterp van Sexbierum. De resten kunnen deel hebben uitgemaakt van een kleinere nederzettingvorm zoals een motte (kasteelheuvel) of versterkte hoeve. Hoe de aangetroffen nederzetting er uit heeft gezien, kan op basis van de huidige gegevens niet worden bepaald. Het is mogelijk dat de bewoning aan deze zijde van de terp wordt begrensd door een omlopende gracht aangetroffen in werkput 1 en 3 (spoor 8 en 22).

Waardering van de vindplaats (fase van het proefsleuvenonderzoek)

De resultaten van het veldwerk vormen de basis voor de waardering van de vindplaats. De waardering moet vervolgens leiden tot een aanbeveling ten aanzien van het vervolgtraject. De waardering wordt vastgesteld volgens de door de KNA voorgeschreven wijze aan de hand van de volgende aspecten: beleving, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit.

¹ Sanke 2002.

Beleving

De beleving van de vindplaats valt uiteen in twee criteria 'schoonheid' en "belevingswaarde". Bij beide gaat het vooral om zichtbare monumenten. Schoonheid is de esthetische-landschappelijke waarde van een archeologisch monument, die in de zichtbaarheid van het monument tot uiting komt. Deze waarde is gebaseerd op de zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement, vorm en structuur en relatie met de omgeving. Herinneringswaarde is de herinnering die het archeologisch monument oproept over het verleden. Deze waarde is gebaseerd op verbondenheid met feitelijke historische gebeurtenissen en associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis.

Fysieke kwaliteit

De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gebaseerd op de criteria gaafheid en conservering. De gaafheid is de mate van niet-verstoord zijn en stabiliteit van de fysieke omgeving. De conservering geeft de mate waarin archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven aan. Bij 5 of meer punten is een vindplaats behoudenswaardig. Bij een middelmatige tot lage score (vier punten of minder) wordt er naar de inhoudelijke kwaliteitscriteria gekeken om te bepalen of de vindplaats toch behoudenswaardig is.

Inhoudelijke kwaliteit

De inhoudelijke kwaliteit wordt uitgedrukt in waarden voor zeldzaamheid, informatie, ensemble en representativiteit. Zeldzaamheid is de mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied. Informatiewaarde is de betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden. De ensemblewaarde (of contextwaarde) is de meerwaarde die aan een monument wordt toegekend, op grond van de mate waarin sprake is van een archeologische en landschappelijke context. De representativiteit is tenslotte de mate waarin een bepaald type monument karakteristiek is voor een periode dan wel een gebied voorkomt. Eerst wordt er een afweging gemaakt op basis van de drie inhoudelijke kwaliteitscriteria; zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde. Bij een bovengemiddelde score van 7 of meer punten is de vindplaats behoudenswaardig. Bij een lagere score wordt nagegaan of het criterium representativiteit van toepassing is.

De beoordeling is, drie punten voor hoge, twee punten voor middelhoge en één punt voor lage kwaliteit. Voor het plangebied is de scoretabel (zie tabel I) als volgt ingevuld:

Tabel I Scoretabel waardestelling van het plangebied

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
	Herinneringswaarde	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering	3		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	2		
	Informatiewaarde	3		
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	3		

Parameter Beleving:

Doordat de aangetroffen sporen niet zichtbaar zijn in het landschap en het geen herinnering oproept aan een historische gebeurtenis scoort de site laag voor beleving.

Parameter Fysieke kwaliteit:

Gaafheid en conservering: De aangetroffen archeologische resten bevinden zich op een diepte van circa 140 tot 170 cm onder maaiveld. Alleen in het noordelijke deel van werkput 1 is een hogere kwelderkop aangesneden waar de resten zich op een hoger niveau bevinden, circa 85 cm onder maaiveld. Door de conserverende werking van het grond/kwelwater verkeren de archeologische resten in uitstekende staat. Ook de conservering van het vondstmateriaal zoals het dierlijke bot is uitstekend.

Parameter Inhoudelijke kwaliteit:

Zeldzaamheid: binnen een straal van 1000 m² zijn vijf AMK-terreinen bekend, zoals de dorpsterp van Pieterbierum en Sexbierum. Ook zijn er een aantal (omgrachte) boerderijplaatsen bekend, al dan niet van adellijke herkomst (zie figuur 3). De aangetroffen resten bij het proefsleuvenonderzoek maken waarschijnlijk deel uit van dit grotere geheel en zijn daarom minder zeldzaam.

Informatiewaarde: vanwege de uitstekende conservering en gaafheid van de archeologische resten en de tijdsdiepte (10^e-11^e eeuw) zijn de archeologische resten van groot belang voor lokale, regionale en interregionale beeldvorming van (dorps)terpen in het Friese waddengebied. De informatiewaarde is daarom hoog.

Ensemblewaarde: omdat de resten waarschijnlijk deel uitmaken van een groter geheel, zoals de omringende AMK-terreinen, is de ensemblewaarde hoog.

Representativiteit: dit criterium is alleen relevant als bij het uitvoeren van de waardering het vermoeden bestaat dat duurzaam behoud van het monument gerealiseerd kan worden. Dit is bij dit onderzoek het geval. De archeologische resten bevinden zich op een diepte van minimaal 140 cm onder maaiveld in het grootste deel van het plangebied. Alleen in de noordwestelijke hoek van het terrein bevindt zich een hogere kwelderkop waar de archeologische resten op een diepte van 85 onder maaiveld verwacht mogen worden. De verstoringdiepte van de reeds gesloopte bebouwing als ook de verstoringdiepte van de geplande bebouwing is 100 cm onder maaiveld. Rekening houdend met een buffer van minimaal 30 cm zijn de archeologische resten onder de gesloopte bebouwing zeer waarschijnlijk nog intact en zullen ook door de geplande graafwerkzaamheden niet worden bedreigd. De geplande nieuwbouw wordt voor het grootste deel op de locatie van de gesloopte bebouwing gerealiseerd. Op basis hiervan is het waarschijnlijk dat de vindplaats duurzaam behouden kan blijven.

Er wordt gesproken van een behoudenswaardige vindplaats indien de fysieke kwaliteit minimaal 5 punten of de gezamenlijke score van de inhoudelijke kwaliteit 7 punten of meer bedraagt. In bovenstaande tabel bedraagt de fysieke kwaliteit 3 punten en de inhoudelijke kwaliteit 4 punten. Uit de bovenstaande tabel met waardering blijkt dat de vindplaats die is aangetroffen niet behoudenswaardig is.

Selectieadvies

Het proefsleuvenonderzoek heeft geresulteerd in het aantreffen van archeologische resten te dateren in de 10^e tot 11^e eeuw. Deze archeologische resten bestaan uit bewoningssporen die waarschijnlijk deel hebben uitgemaakt van de middeleeuwse bewoning op de zuidelijke rand van de dorpsterp van

Sexbierum. De resten kunnen deel hebben uitgemaakt van een kleinere nederzettingvorm zoals een motte (kasteelheuvel) of versterkte hoeve. De aangetroffen resten bevinden zich in het noordelijke deel van het plangebied.

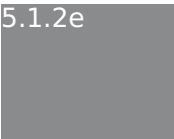
Uit de waardering volgens de door KNA voorgeschreven wijze blijkt dat de vindplaats die is aangetroffen behoudenswaardig is. Deze vindplaats bevindt zich op een minimale diepte van 140 cm onder maaiveld. Hierbij is uitgezonderd de hogere kwelderkop in de noord-westhoek van het terrein. Hier bevindt zich het niveau, waarop zich de archeologische resten kunnen bevinden, op een diepte van 85 cm onder maaiveld. Hoewel er in de proefsleuven geen archeologische sporen zijn aangetroffen in de verschillende terplagen (oudere maaiveldniveaus) is dit niet op voorhand voor het gehele plangebied uit te sluiten. Bovendien is de terp zelf ook onderzoekswaardig en bevindt zich hierin archeologisch vondstmateriaal.

Rekening houdend met de aanwezigheid van eventuele archeologische resten in de verschillende terplagen (oudere maaiveldniveaus) wordt bij bodemingrepen tot een diepte van 110 cm onder maaiveld een archeologische begeleiding geadviseerd. Bij de diepte van 110 cm onder maaiveld is uitgegaan van een buffer van 30 cm ter bescherming van de archeologische resten direct onder de terplagen op een diepte van minimaal 140 cm, uitgezonderd de hogere kwelderkop in de noord-westhoek van het terrein. Vinden de bodemingrepen dieper dan 110 cm plaats onder maaiveld, is deze buffer te gering en zullen de bedreigde aanwezige archeologische resten moeten worden opgegraven.

Mocht u nog vragen hebben betreffende het voorgaande, dan kunt u contact opnemen met ondergetekende.

Met vriendelijke groeten,
Econsultancy

5.1.2e



5.1.2e



Projectleider

Literatuur:

Holl, J., 2019: *Archeologisch onderzoek Van Haersoltestrijtte te Sexbierum, gemeente Waadhoeke*. Econsultancy rapport 8360.001, Zwolle.

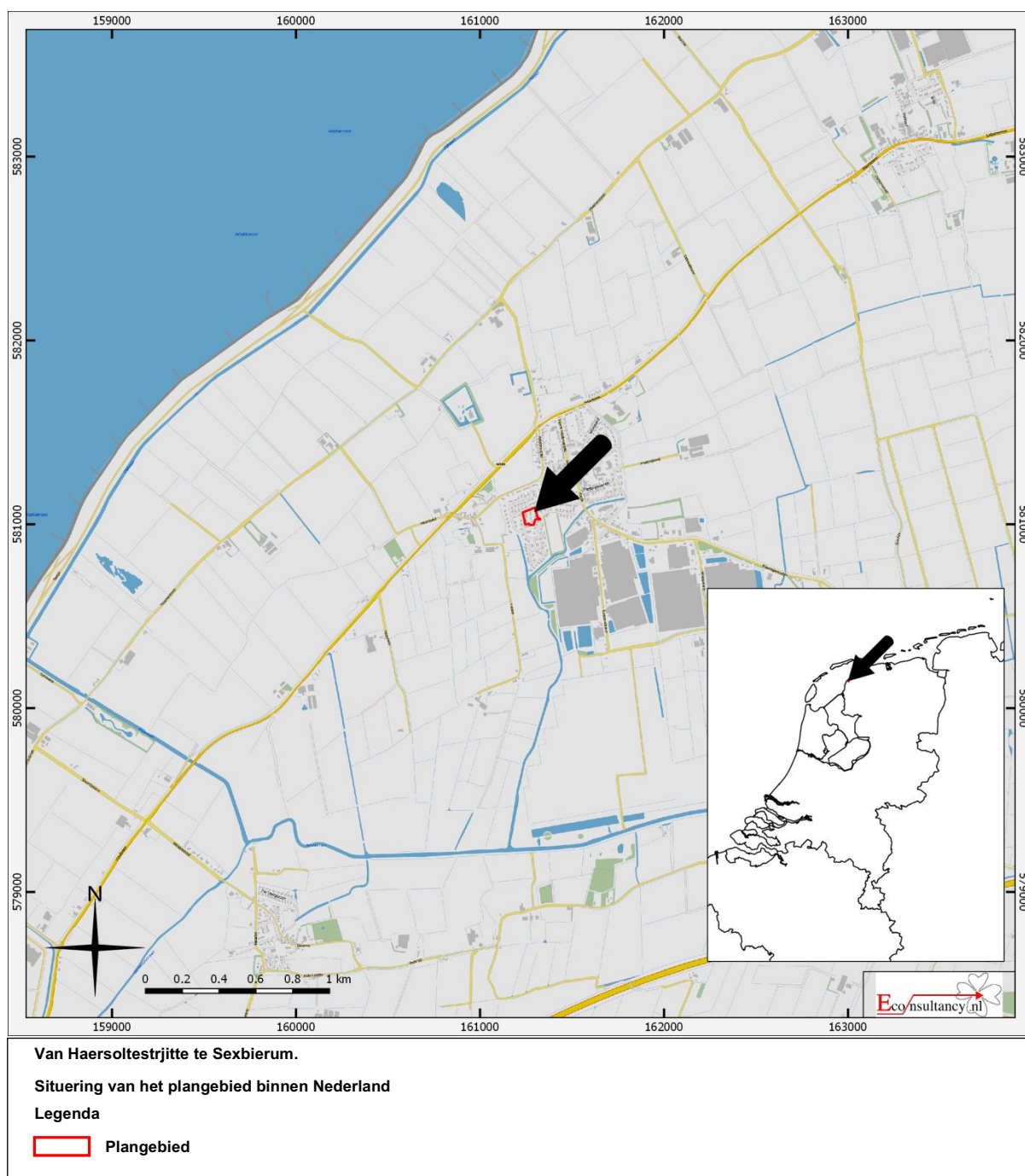
Sanke, M., 2002: *Die mittelalterliche Keramikproduktion in Brühl-Pingsdorf*. Mainz.

Wageningen Environmental Research, 2017: *Geomorfologische Kaart van Nederland (2017)*, schaal 1:50.000.

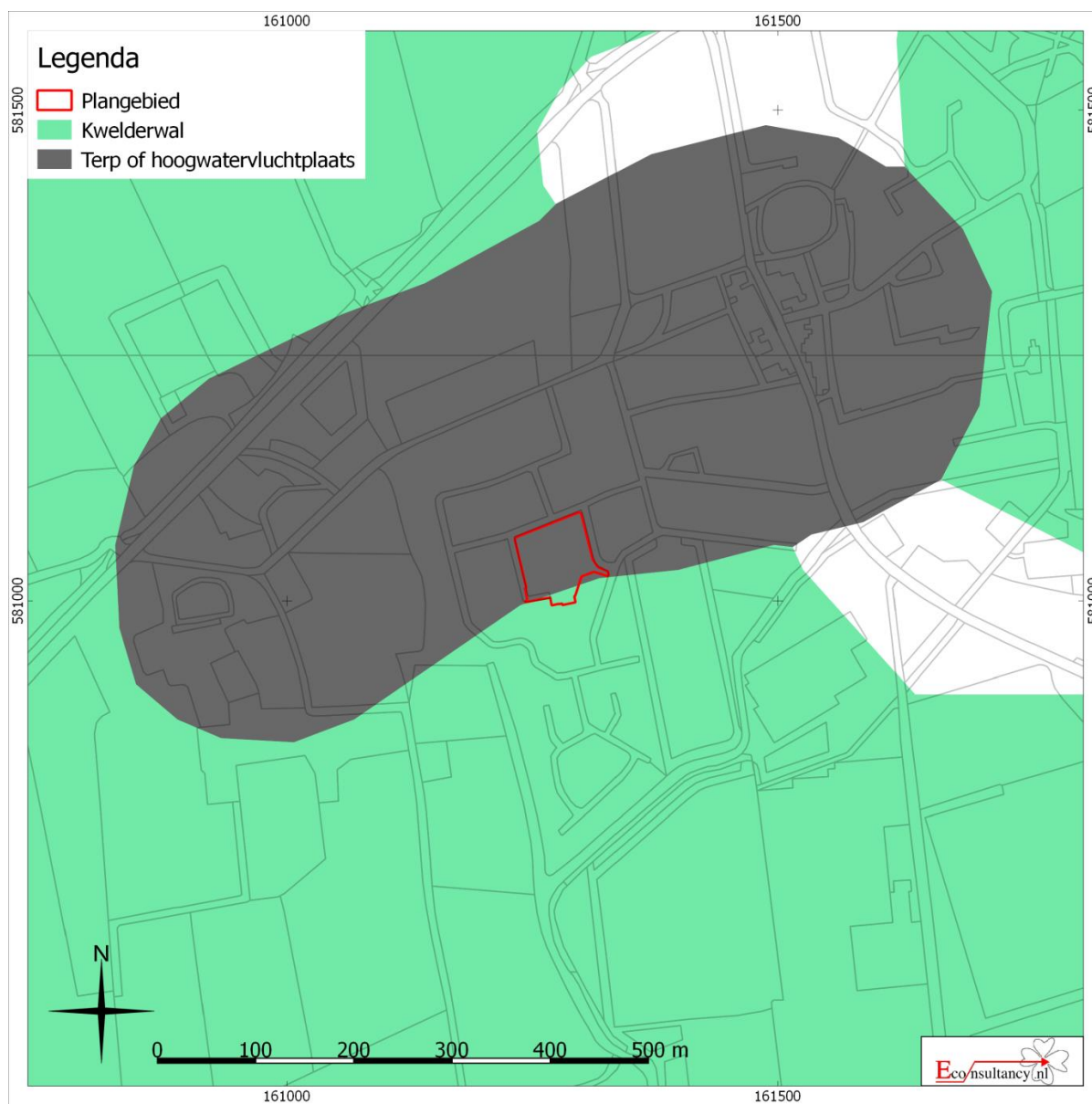
Bronnen:

Archeologisch informatiesysteem Archis3, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort, december 2018. <https://archis.cultureelerfgoed.nl>

Figuur 1: Situering van het plangebied binnen Nederland

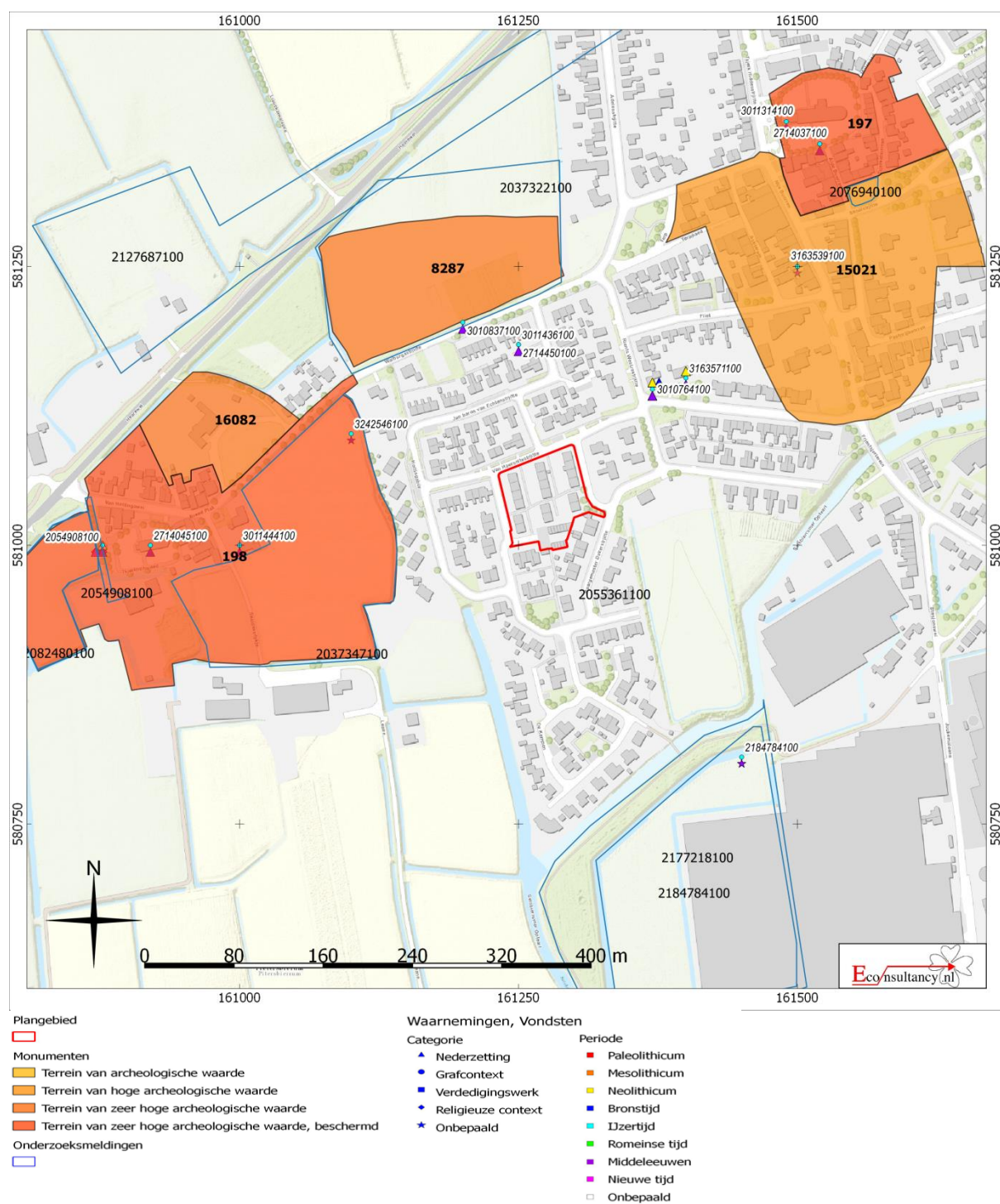


Figuur 2: Situering van het plangebied binnen de Geomorfologische kaart²



² Wageningen Environmental Research, 2017.

Figuur 3: Archeologische Gegevenskaart van het onderzoeksgebied³



³ Archeologisch informatiesysteem Archis3, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort.

Figuur 4: Detailkaart van het plangebied



Figuur 5: Overzicht van de proefsleuven en de aangetroffen archeologische resten



Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens definitief geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1, 7